

تألیفی مستقل در این باره پرداخته است.

سید رضی، در این کتاب سوره سوره و آیه آیه قرآن را بررسی کرده است. در مزیت آن همین بس که تاکنون هیچ کتابی در مجازات قرآن، نتوانسته است با آن برابری کند. ملا کاتب چلبی، صاحب کتاب «کشف الظنون»، در این باره چنین آورده است: «عز الدین بن عبدالسلام، دانشمند معروف مصری (درگذشته به سال ۶۶۰ هـ)، کتابی به نام مجاز القرآن نوشته که جلال الدین سیوطی (درگذشته به سال ۹۱۱ هـ) آن را به صورت فشرده به نام مجاز الفرسان الی مجاز القرآن نگاشته است. ولی هیچ یک از این ها در معنای بیان استعاری مجاز که در انحصار سید رضی بوده است، به پایه تلخیص البیان نمی رستند.» در واقع می توان چنین داوری کرد که کتاب سید رضی، تفسیری ویژه در تبیین مجازات و استعارات قرآنی است که مؤلف در آن کمتر به بیان قصص و اخبار و مسائل فقهی و غیره اهتمام کرده است.^۷

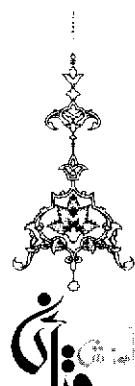
کتاب تلخیص البیان، تفسیر کامل قرآن به معنای صحیح کلمه نیست، زیرا سید رضی آیات را کلمه کلمه شرح نکرده است؛ کاری که طبری، نسفی، قرطبی، بیضاوی، ابن کثیر و... بدان پرداخته اند. بلکه قرآن را سوره به سوره در معرض پژوهش دقیق فرار داده و هر یکی را از دیدگاه مجاز بیانی تحلیل کرده است. مشکل در

سید رضی در نیمه دوم قرن چهارم هجری می زیست، او به سال ۳۵۹ هجری متولد شد و در سال ۴۰۶ هجری وفات یافت.

سید، قرآن مجید را از شیخ ابو اسحاق ابراهیم بن احمد بن محمد طبری فراگرفت و در اندک زمانی موفق به حفظ تمامی آن شد. سپس رشته تحقیقات بیانی را به دست گرفته و در پدیدآمدن سبک و تطور بلاغی خود پیشگام شده است.

سید رضی با ذوق ادبی و شم بلاغی خاصی که از پدران بزرگ خود به ارت برده بود، و با استعداد ادبی و شعری مخصوص، به جستجو و تبع پرداخت و به نگارش کتاب «تلخیص البیان فی مجازات القرآن» دست یازید. وی در روزگار خویش سه تن از خلفای عیاسی به نام های المطیع لله، الطائع لله و القادر بالله را درک کرد.

معروف کتاب تلخیص البیان فی (عن) مجازات القرآن^۸ این کتاب نخستین کتاب کاملی است که در قرآن هدف واحدی را تعقیب می کند و آن خط سیر مجازات و استعارات در کلام خداوندی است. این حرکت مهم بلاغی که در یک موضوع خاص در قرآن کریم انجام گرفته است، نشان می دهد که سید رضی کسی است که نخستین گام را در تعریف مجازات و استعارات قرآن برداشته و به



سید رضی و «تلخیص البیان فی مجازات القرآن»

مهدی تجلیل
کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث



سوره‌ای که ۲۰۰ آیه یا بیشتر داشته است، جز ده آیه را به پژوهش مجازی اختصاص نداده است (آیاتی که در آن مجاز به کار نرفته، مورد تفسیر او قرار نگرفته‌اند).^۲ البته سید رضی در موضوع تفسیر قرآن کتاب دیگری با عنوان «حقائق التأویل» به رشتۀ تحریر درآورده است.

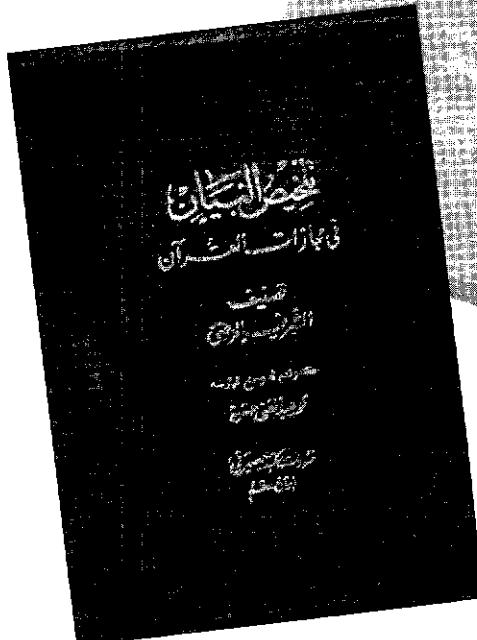
ارزش علمی و ادبی کتاب تلخیص البيان فی مجازات القرآن سید در آغاز کتاب «مجازات النبویه» به جایگاه و ارزش کتاب تلخیص اشاره کرده و چنین آورده است:^۳

«در زیبایی و ارزش این گنجینه، که به نام تلخیص البيان فی... نگاشته‌ام، لازم است بگوییم، در تألیف آن راهی را پیموده‌ام که تاکنون پیموده نشده و دری را گشوده‌ام که تاکنون هیچ کس آن را نگشوده است.»

قراءات در تلخیص البيان

با دققت در عبارت‌های این کتاب کاملاً روشن می‌شود که سیل و پی بسیاری از آیات را براساس قرائت‌های غیر متأدی آورده است که در عین حال با قرائت قرآنی موجود در دسترس متفاوت دارد. به عبارت دیگر، او قرائت‌هایی را برگزیده است که با قرائت‌های هفتگانه متواتر و مشهور تناسب دارند؛^۴ به عنوان نمونه:

● در سورة القراء در آیه «يَخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا



زیرنویس

- الرضی، السید الشریف. تلخیص البيان فی مجازات القرآن. تحقیق. محمد عبدالغفار حسن. قم، مشورات مکتبة بصیرتی. ۱۳۷۴ هـ. ص ۲۰.
- ۲ و ۳. همان، ص ۳۶، ۳۷ و ۶۱.
- ۴ و ۵. همان منبع، ص ۲۹ و ۴۳.
۶. سوره القراء، آیه ۹.
۷. سید رضی، پیشین، ص ۴۴.
۸. سوره التحریم، آیه ۸.
۹. سید رضی، ص ۹۷-۱۰۱.